

"KOL - HLIYA"

Beit Midrash for Torah and prayer

BET MIDRASH BET - YOSEF

BET MIDRASH OR - LAYSIM

KOLL STUDENTS LIBRARY

TORAH LESSON CLASS

CHARITY AND CHARITY FOUNDATION

Kiryat Ya'arim Street 32, Givat Zeev

"קול אליה"

בית מדרש לתורה ותפילה

בית מדרש "בית - יוסף"

בית מדרש "אור - לישראל"

כולל אברכים

שיעורי תורה

רחוב קרית יערים 32 גבעת זאב

"קול - אליה"

ע.ר. 580726644
koleliya@gmail.com
רחוב קרית יערים 32
גבעת זאב

"גם לנשמה מגיע אובדן"

פרשת משפטים שנת תשפ"ב

1. האם יש איסור לתבוע את אביו לבית דין?
2. מי שמסופק אם עבר שש שעות מעת שאכל בשר האם מותר לאכול חלב? הוכח מפרשת השבוע!
3. האם קודם מתן תורה היה הדין ש"גר שנתגייר כקטן שנולד"? הוכח מפרשת השבוע!
4. מה בנתה נכדתו של מתושלח במצרים?
5. הלוקח הלוואה ובשעת הלוואה אינו יודע מאיפה יהיה לו להחזיר האם נפסל לעדות כיוון שנקרא רשע? הוכח מפרשת השבוע!
6. אדם שגר בחוץ לארץ האם יש לו חיוב לעלות לרגל?
7. האם שייך בזמן הזה שיהיה לישראל עבד עברי?
8. מדוע צריכה התורה לומר שגר חייב לשבות בשבת הרי הוא יהודי גמור?
9. האם גר שמתנהג כמו רשע מותר לבזותו?
10. מדוע מענישים את האדם בשמים על עבירות שעבר והרי יש דין שאם בעליו עמו פטור אף בפשיעה?!
11. מי שיש לו דין תורה אצל רב בית הכנסת האם מותר לו להמתין לרב בשמונה עשרה דהוה חשש שוחד?
12. מדוע טוב שברופאים לגיהנום הרי התורה נתנה רשות לרופא לרפאות?
13. על מה סמכו העולם למכור טריפות לנכרי והרי יש חיוב דאורייתא לתת לכלבים?
14. המצער גר שיש לו אב האם עובר על לאו ד"כל אלמנה ויתום לא תענון", שהרי "גר שנתגייר כתינוק שנולד" והרי זה כאין לו אב?
15. הפיל שן עבדו וחזר והשתילה האם יוצא לחירות?
16. איך יתכן שאדם שחפר בור נמוך שטוח וחייב על הנזקים שאירעו כתוצאה מהבור, ואילו היה מעמיק את הבור היה פטור על הנזקים?
17. הזורק ציפורנים על הרצפה ועברה אשה בהריון והפילה האם חייב בדמי הוולדות?
18. אדם יהודי שנאלץ בכפייה לחלל שבת באיזה מלאכה יבחר? הוכח מפרשת השבוע!
19. איך אליהו הנביא יכול לפסוק דין הרי לא בשמים היא?

חידות

1. האם יש אפשרות שתהיה אמה עבריה גדולה?
2. מה היא המצווה הראשונה שמשא רבינו צווה את ישראל?
3. מי הוא זה שאפשר לתת לו מתנות לאביונים אבל לא משלוח מנות?

העלון מוקדש לרפואת חיה שרה בת יפה תוך כל שאר חולי עמו ישראל

י"ל ע"י בית המדרש "בית יוסף" גבעת זאב
ניתן לקבל את העלון מידי שבוע בהודעה לוצאפ
052-8144488 יוסף ויצמן

האם יש איסור לתבוע את אביו לבית דין?

ואי אפשר לו להוציא רק בשבועה שיש בה קללה ושמטא וכדומה בוודאי לא יוציא ממון בשבועה קלה בשביל מצות כבוד אב דהא הוא האב הגורם והוא רוצה להוציא ממון ואם הוא רוצה לחוס שלא יהא בארור על כן יניח הדבר, ואין הבן מקללו רק הוא מביא עצמו לידי כך ונשבע ודעתו ורצונו בארור וכדומה ואין על הבן מעון מקלל האב כלום.

והגרי"ח זוננפלד זצ"ל בספרו בשו"ת שלמת חיים (יו"ד סימן ס"ה) נשאל האם יש איסור לתבוע אביו לדין תורה? וכותב שממה שכתוב בדברי מרן בשולחן ערוך (יו"ד סימן ר"מ ס"ח) לעניין כיבוד אב ואם דיכול לתבעו בבית דין, משמע דאין זה פגיעה בכבוד ואדרבה דטבא ליה עבדו ליה. וכמו שנאמר בגמרא במסכת סנהדרין (דף ז' ע"א) ליוזמר וליזיל, וצ"ל דאין מקום קפידה על הזמנה לבית דין, דאפילו לאביו דמחויב לכבדו באופן מבהיל בכל זאת שפיר דמי לתבעו בבית דין. ולאפוקי מאיזה אנשים דכועסים על כך לפי שאינו לפי כבודו.

ורבי אליעזר פאפו זצוק"ל בספרו פלא יועץ (אות מ) כתב שבזמן הזה, ברגע שמזכירים בית דין הלה מתמלא חימה וכדומה, אולם בגמרא במסכת ברכות (דף ו' ע"א) מצינו שבת דין עושים שלמא.

מי שמסופק אם עבר שש שעות מעת שאכל בשר האם מותר לאכול חלב? הוכח מפרשת השבוע!

ביצה שנולדה ביום טוב ששם הספק הוא על הביצה. ב. לפי מה שכתב הצ"ח בגמרא במסכת פסחים (דף ט ע"ב) שלענין טלטול מוקצה לא שייך דבר שיש לו מתירים, משום דיכול לטלטל בכל עת, דלא שייך דבר שיש לו מתירים רק בדבר שיכול לעשותו רק פעם אחד, מה שאין כן בדבר שיכול לעשותו בכל עת, כמו כן הכא דיכול לאכול גם עתה וגם לאחר זמן, והרב דלתי תשובה הסכים לחכם הנ"ל, והביא דגם בישועות יעקב (סימן פ"ט) הסכים כן.

ובדרכי תשובה סימן (פ"ט ס"ק ה) הביא בשם ספר יד יהודה (סימן פ"ט ס"ק א) שכתב שכאשר יש לו ספק אם יש שש שעות צריך להחמיר ולהמתין עד שיהא ודאי שש שעות, ואין מקילים מטעם ספיקה דרבנן, כיון דהויה דבר שיש לו מתירים. ואולם הדרכי תשובה דחה סברה זו: דדווקא בדבר שאם יעשנה היום לא יעשנה למחר שייך דבר שיש לו מתירים, משא"כ הכא לא שייך דבר שיש לו מתירים כיון דיכול לאכול גם עכשיו, וגם לאחר שש שעות, והביא שגם בספר דברי שאול ויוסף דעת מצדד להקל בספק זה אם עבר שש שעות.

ובשו"ת משנה שכיר (יו"ד סימן ס"ח) כתב: כיון דיש מתירים לגמרי נראה כשהוא מצטער ורעב מותר לו לאכול כשהוא מסופק אם עבר הזמן לכו"ע.

האם קודם מתן תורה היה הדין ש"גר שנתגייר כקטן שנולד"? הוכח מפרשת השבוע!

ממילא אסורים הם להתייחד זה עם זה. או דילמא שהטעם שמותר האב להתייחד עם בתו, הוא מצד הקירבה הטבעית ואותה קירבה הרי נשארה גם בנידון דידן.

הגר"ש וואזנר זצוק"ל בספרו שבט הלוי (ח"ט סי' רס) הביא ממה שכתב הגר"מ פיינשטיין זצ"ל בספרו אגרות משה (אהע"ז ח"ד סי' ס"ד) שדעתו נוטה להקל בזה מטעם שהרגש הטבעי של אבא ובת נשאר גם בגר, ולכן לא חיישינן.

בשו"ת בית יצחק לרבי יצחק יהודה שמעלקיש זצ"ל (אהע"ז סימן ל) מחדש שדווקא לאחר מתן תורה אמרינן "גר שנתגייר כקטן שנולד דמיי" ולא הוי הנכרי אביו, כיוון דרחמנא אפקירה לזרעיה דנכרי, אבל קודם מתן תורה אפילו גר שנתגייר חשיבה זרעיה של אביו הנכרי.

"ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם"

הנה איתא ברמ"א הלכות כבוד אב ואם (יו"ד סימן ר"מ ס"ק י"ב) בן שיש לו דין עם אביו, והאב הוא תובע הבן, צריך הבן לילך אחר אביו אף על פי שהבן הוא נתבע ודר בעיר אחרת שזהו כבוד אביו. אבל האב חייב לשלם לבן הוצאות, כיוון שאינו חייב לכבדו משל בן.

יש לחקור האם יש איסור זלזול להזמין אבא לדיון בבית דין.

הנה איתא בספר חסידים (סימן תקפ"ד) מובא בברכי יוסף (יו"ד סימן ר"מ) לא יתבע לאביו לדין אף שחייב לו. ובשו"ת כתב סופר (יו"ד סימן ק"ט) הקשה ממה שכתב הרמב"ם הלכות ממרים (פרק ה') כך ונפסק להלכה ברמ"א (יו"ד סימן רמ"א ס"ק ו) מי שנתחייב שבועה לבנו כך ראינו בו תמיד שאינו משביעו בשבועת האלה, שהרי זה בא לקללת אביו, אלא משביעו שבועה שאין בה אלה, חזינן דמותר להזמין אביו לדין ולהשביעו.

ומתוך הכתב סופר דיש לדחות: ד"ל כגון שאב התובע ונשבע ונוטל, וכותב דמלבד שדחוק ורחוק לפרש כן לשון וכוונתו של הרמב"ם. ולדינא נראה לומר דליתא איסור בזה, כיון דאב התובע

"לא תבשל גדי בחלב אמו" (כג יט).

הנה איתא בגמרא במסכת חולין (דף קט"ו ע"ב) דנכתב בתורה בשלש מקומות איסור בישול בשר בחלב אחד לאיסור אכילה ואחד לאיסור בישול ואחד לאיסור הנאה.

כתב מרן בשולחן ערוך הלכות בשר בחלב (יו"ד סימן פ"ט) אכל בשר אפילו של חיה ועוף, לא יאכל גבינה אחריו עד שישהה שש שעות.

יש לחקור אדם שאכל בשר ומסופק אם כבר עברו שש שעות האם מותר לו לאכול חלב כיון דהויה ספק דרבנן או דילמא אסור לאכול כיון דיכול לאכול עוד מעט בהיתר גמור.

הנה בספר דלתי תשובה (יו"ד סימן פ"ט סק"ה) נשאל מגאון אחד אם הסתפק בזמן שאכל בשר, כגון שאינו יודע אם הוא עדיין שעה שישית או שביעית, אם מותר לאכול מאכלי חלב בשעה שנסתפק. וכתב דעתו להתיר בפשטות: מצד ספק ספיקה, א' ספק שמא כדעת הפוסקים שאין צריך להמתין שש שעות, ב' שמא היא שעה שביעית. וכתב: דאין להחמיר משום שיכול להמתין עד שעה שביעית בבירור והוי דבר שיש לו מתירים, (ולכמה פוסקים עיין בש"ך יו"ד סימן ק"י דיני ס"ס ס"ק י"ט לא מהני ספק ספיקה בדבר שיש לו מתירים). ודחה זאת משום כמה טעמים: א. דהא הכא עיקר הספק הוא על הזמן, והזמן הזה לא יבא לידי היתר לעולם, ולא דמי לספק

"וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עולת ויזבחו זבחים שלמים לה' פרים" (כד ה).

הרמב"ם בהלכות איסורי ביאה (פ"ג ה"א ד) כתב: בשלשה דברים נכנסו ישראל לברית - במילה וטבילה וקרבן, מילה הייתה במצרים וכו', וטבילה הייתה במדבר קודם מתן תורה וכו', וקרבן שנאמר "וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עולות". וכן לדורות כשירצה העכו"ם להיכנס לברית ולהסתופף תחת כנפי השכינה. ויקבל עליו עול תורה צריך מילה וטבילה והרצאת קרבן.

והנה אמרו חז"ל בגמרא במסכת יבמות (דף סב ד"ה ועוד) "גר שנתגייר כקטן שנולד דמיי".

בשו"ת בצל החכמה (ח"ד סי' יד) דן לגבי יחוד אדם עם בתו כאשר שניהם התגיירו, מי אמרינן כיוון ש"גר שנתגייר כקטן שנולד דמיי" ומדאורייתא מותר לו לישא אותה שהרי הם כמו זרים זה לזה,

בציף אליעזר (ח"כ ס" מד) מבסס את דבריו של ה"בית יצחק" על פי דברי הלבוש (יו"ד רסט א) "שאמרו חז"ל הדעת נותן שגר המתגייר ומקבל עליו עול התורה והמצווה ועול מלכות שמים, ודאי נתערה עליו רוח ממרום רוח חדש רוח קדישא נשמתה חדתא ונעשה איש אחר, וכאלו נוצר ונולד בו ביום דמי וכל ימיו הראשונים הם כלא היו, דאיש אחר הוא וכל קרוביו שהיו לו בגיותו אינם עוד קרוביו וכנכרים יחשבו לו, לפיכך כל העריות שאסרה לנו התורה משום שאר בשר אינם אסורים עליו שאין לו שום קרובים ושאר בשר בעולם שהוא נוצר לבדו כאדם הראשון וכו' עכ"ל. וכתב שלפי דבריו אפשר לומר דרק במתן תורה שקיבלו נשמתין חדותין וכו' רק אז חל הדין של גר שנתגייר כקטן שנולד דמי.

מה בנתה נכדתו של מתושלח במצרים?

"ויראו את אלוהי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטוהר" (כד י).

בפירוש בעלי התוספות וכן מובא בפירוש הרא"ש וכן בחזקוני נאמר: "ויש במדרש כי כשהיו ישראל משועבדים במצרים, פעם אחת באה אשה אחת (בחזקוני כתב שהייתה זו בת בנו של מתושלח) מעוברת, לסייע את בעלה לגבל הטיט וללבוש הלבנים, והפילה המעוברת מטורח העבודה שפיר אחת שאינו מרוקם, ונפל

והגר"ש וואזנר זצ"ל בספרו שבת הלוי (ח"ח סימ' קיז) נשאל על גר צדק שהוא בכור לאביו גוי האם צריך להתענות בערב פסח, דאע"פ דכקטן שנולד דמי, אולם היות שעיקר תענית הבכורות בערב פסח נתקנה משום בכורי עכו"ם, לגבי זה שפיר נחשב לבכור?

והשיב דמשמעות הפוסקים דפטור, דאפילו ביוצא דופן נסתפקו הפוסקים, כל שכן זה דקטן שנולד הוא, אולם מכל מקום עדיין יש לומר כיון דאילו היה בכור זה במצרים וקיבל על עצמו להיות יהודי ונתגייר לפני מכת בכורות בוודאי היה ניצול, אם כן יש טעם לתעניתו, ומספק יאכל מיני מזונות כדעת הסוברים כן ויתענה מהסעודה.

בטיט וגבלתו ועשתה לבנה ממנו, בא גבריאל והביא אותה לבנה לפני הקב"ה, ואמר לו ראה כמה בניך מתמוטטים והם בשעבוד קשה, בא הקב"ה והניחה לפניו לזיכרון. וכל זמן שהיו ישראל במצרים הייתה אותה לבנה לפניו לזיכרון, וכאשר נגאלו הניחה הקב"ה תחת רגליו ואור וחדוה לפניו והיינו דכתיב "ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר" (לבנה שנעשית משפיר של יולדת), ובחורבן בית המקדש השליכה לארץ, והיינו דכתיב "השליך משמים ארץ תפארת ישראל ולא זכר הדום רגליו".

הלוקח הלוואה ובשעת הלוואה אינו יודע מאיפה יהיה לו להחזיר האם נפסל לעדות כיוון שנקרא רשע? הוכח מפרשת השבוע!

ואותי יום יום ידרושון בנושאים כאלה, זה רוצה לקנות, וזה רוצה להרחיב דירה, ושניהם אינם אמידים, ועל שאלתי כסף מנלן, אומר יש מלויים, ושניהם יוצאים במפח נפש, וזה קורה גם במנהלי ישיבות ומוסדות שאין לה רק מעט, ובונים ומכלכלים מכספם של אחרים וסופם או שנעשים אינם משלמים, או שנעשים נע ונד ממדינה למדינה, ומאבדים הכסף וגם תורתם, והרבה פעמים נכנס בגדר חילול ה', וע"כ מצוה גמורה להיזהר בזה. אולי אפשר לומר שהיום שיש גמחים מסודרים אפשר לומר שאולי על זה סמכו העולם שלווים.

יש לחקור אותם שאינם משלמים את ההלוואות שלקחו או אותם שנטילים הלוואות ואינם יודעים בשעת פירעון מאיפה שיחזירו האם פסולים לעדות כיון דקימ"ל שרשע פסול לעדות. הנה הגר"ח קנייבסקי שליט"א פסק שאינם נפסלים לעדות, כיון שאנשים אינם יודעים את חומר האיסור.

ועוד נראה להעיר, דהנה בשולחן ערוך הרב הלכות הלוואה (סימן י"ב הלכה ה) כתב: לווה רשע ולא ישלם דאם לווה לצורך עסק פרנסתו ואחר כך מטה ידו ואין לו לפרוע אנוס הוא וכו' ואף על פי כן נקרא רשע דכתיב "לווה רשע ולא ישלם", אבל בספר אהבת חסד (חלק ב' פרשת כ"ב) סבירה ליה דרק כשיכול לפרוע ואינו פורע נקרא רשע, ובהגהות (סק"ט) ציין שכך נאמר בחדושי הר"י מגאש במסכת בבא בתרא (דף מ"ה ע"א בד"ה לא) ונראה לחלק דאם יכול להשיג כסף כגון להשכיר עצמו או למכור חפציו וכדומה רק אז הוה רשע, אבל באופן שאינו יכול להשיג כסף לשלם בכל מיני אופנים וגם כן לווה על מנת לשלם ורק אחר כך פשט את הרגל כהאי גוונה נראה דלא נקרא רשע וכהאי גוונה כשר לעדות, ושוב מצאתי כעין זה בפתחי חושן הלכות הלוואה (פרק י' הערה כ"ו) וכן משמע ברבינו יונה על מסכת אבות (פרק ב' משנה ט) שרק כאשר לווה על מנת שלא לפרוע נקרא רשע, אבל אם לווה על מנת לפרוע לא הוה רשע כשאינו יכול לשלם, ועיין באריכות בית שמואל (אה"ע סימן ל"ח ס"ק נ"ה) באומר על מנת שאני צדיק ונמצא רשע שהביא פלוגתא האם מהני שחושב שישני אחר כך את הגניבה אם הוא כבר צדיק לפני שהשיב ע"י בשם רבינו ירוחם.

ועוד נראה להעיר אם אתה רוצה לומר שנובר כבר בשעת הלוואה אם כך היה המלווה עובר על לאו של "לפני עור לא תיתן מכשול" וראיתי בחסדי אבות החיד"א שם בשם זקנו בעל חסד לאברהם, לווה רשע דאם בשעת הלוואה כוונתו שלא ישלם, לזה הוה רשע, וא"ת שאסור להלוות לו משום ולפני עור? לזה אמר וצדיק חונן ונותן, משעת הלוואה יתן לו בתורת מתנה. ע"כ, ועדיין יש לעיין אם לא הוי כמו שרצה לאכול בשר חזיר ועלה בידו טלה שצריך כפרה על כך, כמו שמבואר בגמרא במסכת קידושין (דף פ"א ע"ב), ועיין

"אם כסף תלוה את עמי" (כב כד).

נאמר בתהילים (ל"ז כ"א) לווה רשע ולא ישלם. יש לחקור אדם הנוטל הלוואה ואינו יודע בשעת הלוואה מאיפה יהיה לו כסף להחזירו האם גם נקרא רשע או דיילמא לא נקרא רשע רק כשאין מחזיר אבל אם מחזיר אף על פי שבשעת מעשה לא ידע איך יחזירו לא נקרא רשע.

הנה איתא במשנה במסכת אבות (פ"ב מ"ט) צאו וראו איזוהי דרך ישרה שידבק בה האדם, רבי שמעון אומר הרואה את הנולד וכו' איזוהי דרך רעה שיתרחק ממנה האדם וכו' רבי שמעון אומר הלווה ואינו משלם שנאמר לווה רשע ולא ישלם.

ורבינו יונה מפרש: שה"דרך רעה" שמנו שם החכמים, היא הפך הדרך ישרה שמנו קודם לכן. וכתב רבינו יונה ולקח דבר אחר שיש לאדם להראות את הנולד, ומי שאינו רואהו אינו מתרחק מדרך רעה, כמו הלווה ואינו משלם, שבשעת הלוואה היה לו לחשוב ולראות אם יוכל לפרוע כשיגיע זמן הפירעון, ואם לא יכיר בשלו כי יהיה בידו יכולת, לא ילווה עתה משום דוחק שהיה לו וידחוק את השעה גם אם הוא צריך הלוואה הרבה מאוד כיון שלווה ואינו משלם רשע הוא, ואף על פי שאין לו, כי מתחלה היה לו לעיין במה יפרעהו.

למדנו מדבריו, שגם אם אדם נמצא במצוקה קשה "גם אם הוא צריך הלוואה הרבה מאוד", אסור לו ללוות אם אינו "רואה את הנולד" ויודע בבירור שכאשר הגיע זמן הפירעון תהיה לו את היכולת לפרוע, ואם הוא בכל זאת לווה, הוא נקרא "רשע", הגם שבשעה שלקח את ההלוואה היה בדעתו לשלם, ומה גם שבזמן הפירעון הוא אנוס כי אין לו במה לפרוע אף על פי כן נקרא רשע, כיון שמלכתחילה עשה שלא כהוגן, שהיה עליו לראות את הנולד שלא יוכל לפרוע, וממילא לא ללוות.

והנה הגאון רבי יחזקאל לונשטיין זצ"ל כתב שמי שלווה ואינו יודע בשעת הלוואה מאיפה יהא לו להחזיר, הרי זה בכלל לווה רשע ולא ישלם. והביא ראיה מהפסוק: שהרי לכאורה היה צריך לכתוב לווה ולא ישלם רשע, ולמה נאמר "לווה רשע ולא ישלם", אלא שתיכף ומיד בשעת הלוואה נקרא רשע אם לווה מבלי לדעת איך ישלם, וזהו כוונת הפסוק "לווה רשע ולא ישלם".

וכן הגר"ש וואזנר זצוק"ל בספרו שו"ת שבת הלוי (חלק י"א סימן ש"יז) כתב לעורר נגד הנהוג בדורנו ללוות כסף בלי לדעת מאיפה ישלם ובאים לידי לווה רשע ולא ישלם, שדיוק המקרא, לא רק כשאינו משלם רעתו רע אלא כבר בשעת הלוואה, ולרוב פעמים הדבר נעשה גם דרך שמטעה את המלווה בהבטחות שאינם קיימים, ונכנס בגדר אסור לגנוב דעתו של הבריות ואפילו של גוים,

קידושין (דף ל"ב ע"א) דמחיל ליה ליקיריה, וכן בתוספות וכן בחידושי הריטב"א במקום, ועיין בביאור הגר"א (חושן משפט סימן צ"ז אות ז') במה שכתב על דברי מרן בשולחן ערוך (שם): אסור ללווה לקחת הלוואה ולהוציאה שלא לצורך ולאבדה עד שלא ימצא

המלווה ממה לגבות חובו, ואם עושה כן נקרא רשע. וכאשר המלווה מכיר את הלווה שהוא בעל מדה זו, מוטב שלא ילווה לו מאשר שילוה לו ויצטרך לנגשו אחר כך ויעבור בכל פעם משום לא תהיה לו כנושה.

אדם שגר בחוץ לארץ האם יש לו חיוב לעלות לרגל?

ישלש פעמים בשנה יראה כל זכורך אל פני האדון ה' (כג יז).

יש לחקור בזמן שביית המקדש קיים האם היה חיוב לתושבי חוץ לארץ לעלות לרגל או דילמא לא היה חיוב.

הנה התוספות בגמרא במסכת פסחים (דף ג' ע"ב), וכן כתב רבי חיים יוסף דוד אזולאי זיע"א בספרו שו"ת חיים שאל (סימן פ"ד) בכונת התוספות עיין בגליוני הש"ס (שם) שמביא מקור לזה מהירושלמי במסכת הוריות (פרק א' הלכה ב) כתבו דרבי יהודה בן בתירה לא עלה לרגל, משום שהיה גר בחוץ לארץ, חזינו להדיא מדבריהם שתושבי חוץ לארץ פטורים מעליה לרגל.

ובהבנת שיטת התוספות אפשר לומר: לפי מה שאומרת הגמרא במסכת פסחים (דף ח' ע"ב) שאדם שאין לו קרקע פטור מן הראייה, כיוון דילפינן מלא יחמוד איש את ארצו, דבעינן שיהא לו ארץ, אם כן בעינן שיהא גם מארץ ישראל דסתם ארצו בתורה היא דווקא ארץ ישראל, כמו שמבואר בגמרא במסכת פסחים (דף נ"ב ע"ב) ועיין בריטב"א מה שכתב על כך באריכות.

ובמרומי שדה כתב שכוונת התוספות שכיון שהיה גר בחו"ל לא היה לו קרקע, כיוון שקרקע חו"ל כמטלטלים דמי. כמבואר בגמרא במסכת ערכין (דף כ"ח).

ובמנחת חינוך (מצוה ה' בד"ה והנה כדברי התוספות) וכן בחתם סופר בגמרא במסכת פסחים (שם) כתבו לפי שיטת התוספות מיושב: הא דאמרינן בגמרא במסכת פסחים (דף ע' ע"ב) יהודה בן דורתאי פירש הוא ודורתאי בנו והלך וישב לו בדרום, וברש"י כדי שלא לעלות לרגל ויתחייב בפסח ובחגיגה, וקשה מדוע היה פטור אלא דשם היה בחו"ל ופטור מן הראייה, וכן כתב באור חדש (פסחים דף ע"ז) וכן בשו"ת דברי יציב (או"ח סימן רכ"ט).

והנה יש להביא ראיה מגמרא מפורשת שתושבי חו"ל פטורים מן הראייה: מהא דאמרינן בגמרא במסכת גיטין (דף ד' ע"ב) אמרינן דבמדינה למדינה בארץ ישראל אין צריך המביא גט לומר בפני נכתב ובפני נחתם אף לרבא שסבר שהטעם שצריך לומר בפני נכתב, משום דאין עדים מצויים לקיימו, כיון שבארץ ישראל איכא עולי רגלים משכח שכיחי לקיימו, משמע אבל המביא מחו"ל לארץ שצריך לומר, לא אמרינן דאיכא עולי רגלים ומשכח שכיחי, רואים שאדם שגר בחוץ לארץ אין חיוב לעלות לרגל כן כתב בחשק שלמה על מסכת גיטין (דף ד' ע"ב) וכן בשו"ת אבני צדק (אה"ע סימן מ"א).

ואולם קשה על המשנה למלך פרק א' מהלכות קרבן פסח שתמה על דברי התוספות היכן מצינו שתושבי חו"ל פטורים מראייה? יש לדחות ראיה זו: על פי מה שכתב המאירי בגמרא במסכת גיטין (דף ד' ע"ב) וז"ל: בני ארץ ישראל היה מתעבבים בבית המקדש לאכול מעשרותיהם ולהקריבן דרותיהם ומכירין זה את זה אף מקצה שבה לקצה שבה, אבל בני חו"ל אף על פי שהיו עולים לרגל אין מתעבבים שם הרבה או משום שריחוק מקום מעלה בלבם טינא לחזור תכף אחר שהקריבו עולות ראיה או משום שלדעת הרבה

האם שייך בזמן הזה שיהיה לישראל עבד עברי?

וְאִם אֲדַנְיָו יִתֵּן לוֹ אִשָּׁה וְיִלְדָהּ לוֹ בָּנִים אוֹ בָּנוֹת הָאִשָּׁה וְיִלְדֶינָהּ תִּהְיֶינָה לְאֻדְנֶיהָ וְהָאִשָּׁה וְהָאֻדְנֶיהָ בְּפָנֶיהָ (כא ד).

כתב המשנה ברורה (סימן תעב ס"ק יט): עבדים עברים חייבים בהסיבה, על כל פנים בכזית ראשון כשמש, עכ"ד. ויש להסתפק אמאי הביא המשנ"ב הלכה זו שאי אפשר שתהא נוהגת בזמן הזה, שהרי אמרינן בגמרא במסכת ערכין (דף כט ע"א) אין עבד עברי נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג שנאמר 'עד שנת היובל יעבוד עמך'?

פוסקים אין מביאים מעשר בהמה מחוץ לארץ ע"כ, אם כן לפי דברי המאירי אין ראיה מגמ"ז שתושבי חו"ל לא היה עולים לרגל, א"כ לא קשה על המשנה למלך.

ובאור חדש על הגמרא במסכת פסחים (דף ג' ע"ב) וכן בקהילות יעקב (קרלין) על מסכת פסחים (דף ג' ע"ב) הביא ראיה נפלאה שאין חיוב לתושבי חוץ לארץ לעלות לרגל: מהא דאמרינן בגמרא במסכת תענית (דף י' ע"א) בשלשה במרחשוון שואלים את הגשמים רבן גמליאל אומר בשבעה בו חמשה עשר יום אחר החג כדי שיגיע אחרון שבישראל לנהר פרת, ואם איתא שבני חו"ל חייבים בעלייה לרגל, היה לנו להמתין עד שבני חו"ל יוכלו לחזור למקומם, אלא הטעם שאין ממתנינים הוא משום שבני חו"ל אינם חייבים בעלייה לרגל.

אבל בשו"ת שאילת יעב"ץ (חלק א' סימן קכ"ז) דחה ראיה זו, שלא היו דוחים שאילת גשמים בעבור מיעוט אנשים הבאים מחו"ל, ומסיק: השאילת יעב"ץ ומכל מקום צריך לומר דיש גבול לדבר שבוודאי אי אפשר לומר גם כן שהרחוקים מאוד יתחייבו לעלות לרגל מתחילת השנה לעשות הפסח, דהא "ופנית והלכת לאהלך" כתיב בשלש רגלים, כלומר - שאי אפשר שצריך לעלות ממקומות הרחוקים כדי לקיים מצות עליה לרגל שהרי בפסוק כתיב "ופנית לאהלך" שחוזר למקומו אחר כך, ואם צריך לילך ממקום רחוק עד למאוד אם כן לפני שיגיע למקומו צריך לחזור. וכותב דנראה לו שהשיעור היא הליכת שלושים יום והביא שני ראיות לזה. האחת: מהא דכתיב ופנית והלכת משמע שיכול לחזור בין פסח לשבועות, ומכיוון שיש שבעה ימי תשלומים לשבועות, הרי שיש ח' שבועות בין יום ראשון של פסח ליום אחרון של ז' ימי תשלומים של שבועות שיש לרחוקים ד' שבועות בחזרה מפסח ועוד ד' בהליכה. והראיה השניה: מהא דאיתא בגמרא במסכת מועד קטן (דף ח ע"א) לא יעורר אדם על מתו ולא יספידנו קודם לרגל שלושים יום, ואומרת הגמרא מאי שנא שלושים יום? אמר רב כהנא אמר רב יהודה אמר רב מעשה באדם אחד שכינס מעות לעלות לרגל ובא ספדן ועמד על פתח ביתו ונטלתן אשתו ונתנן לו ונמנע ולא עלה באותו שעה אמרו לא יעורר על מתו קודם לרגל שלושים יום, הרי שכל החשש של מעורר על מתו היא משום מעשה שהיה שלקחו את המעות עליה לרגל ונתנם להספד, ולמה גזרו לעורר על המת בתוך שלושים יום דווקא, אלא ודאי שחיוב עליה לרגל היא רק שלושים יום קודם לחג ולא לפני כן. ולפי"ז: כותב שאפילו אם בני חו"ל חייבים בעלייה לרגל בעצם, מכל מקום כיון שהמהלך מחו"ל לירושלים היא יותר מהשיעור שחייב לעלות לרגל הרי בני חו"ל פטורים כיון שאינם חייבים לילך יותר משלושים יום.

ובחלקת יואב בהגהות על הגמרא במסכת פסחים (דף ג' ע"ב) הקשה: שהרי יש משנה מפורשת שתושבי חו"ל חייבים בראייה, דהרי איתא בגמרא במסכת נדרים (דף ל"א ע"א) הנודר מעולי ירושלים מותר בכותים משמע דחוץ מכותים אסור בכל ישראל משמע אף תושבי חו"ל?

כתב הריטב"א בגמרא במסכת קידושין (דף סט ע"א) דהא דאמרינן אין עבד עברי נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג. פירוש שאינו נוהג בדיני עבד עברי המפורשים בתורה לצאת בשנים וביובל ובמיתת אדון, ולהיות מותר בשפחה כנענית, אבל יכול הוא למכור עצמו לגוי או לישראל והוא קנוי לו קנין הגוף ולכי נפיק בעי גיטא דחירותא.

והנה אמרינן בגמרא במסכת יבמות (דף מו ע"א) א"ל רב פפא לרבא חזי מר הני דבי פפא בר אבא דיהבי זוזי לאינשי לכרגייהו ומשעבדי בהו, כי נפקי צריכי גיטא דחירותא או לא. (מי שאין נותן כסף

למעשה ידיו בדינה דמלכותה, כגון שנשבה במלחמה שמכרוהו גובי המס, הדר מצי לזבונני ישראל למעשה ידיו.

והנה אמרינן בגמרא במסכת בבא מציעא (דף ס ע"ב) ההוא עבדא סבא דאזל צבעיה לרישיה ולדיקניה, אתא לקמיה דרבא אמר ליה זיבנן, אמר ליה יהיו עניים בני ביתך, יעו"ש. וכתב רש"י נכרי היה, דעבד עברי אסור לאחר חורבן, שאין היובל נוהג. אולם בהגהות הבי"ח על הרי"ף כתב שאיתא באלפסי ישן, עברי היה, וכי אמרינן שעבד עברי נוהג רק בזמן היובל, למכרו מפני הגניבה.

אולם בירושלמי במסכת שבועות (פ"ז ה"ח) על הא דתנן נתגלגלה לו שבועה ממקום אחר, מגלגלים עליו את הכול. מקשה הירושלמי עד היכן גלגול שבועה, א"ר יוחנן עד כדי שיאמר לו עבדי אתה, ומקשה הירושלמי, וכי יש עבד בזמן הזה, ולכאורה מבואר שאין כלל דין עבד, אפילו למעשה ידיו. ויתכן שכוונת הירושלמי שעבד עברי בזמן הזה, אף שגופו קנוי, מכל מקום אין גופו קנוי כל כך שיהיה פטור משבועה. ויעויין מש"כ בזה במסכת עבדים (קנן פירות אות א).

מדוע צריכה התורה לומר שגר חייב לשבות בשבת הרי הוא יהודי גמור?

שכבר קנה בגיותו ומהיכי תיתי שלא יהיה מקרי שלו לעבור באיסור מחמר?

ובשו"ת חזון נחום (ח"א סימן פ"ט) מתרץ על פי מה דאיתא בירושלמי במסכת מגילה (פ"ב ה"ג) מעתה גר שמל לאחר שהאיר המזרח כבר נפטר כו' ובמגן אברהם ריש סימן תרפ"ז בשם הגהות מימוניות כתב: דגר שנתגייר קודם הנץ החמה פטור מקריאת הלילה, ואמנם לגבי קדושת שבת ואיסור מלאכה נראה ודאי דגר שנתגייר באמצע יום השבת שחל עליו כל מצות שבת, ולא אמרינן דנדחה בתחילת היום, שהרי הכי אמרינן בגמרא במסכת יבמות (דף ל"ג) כגון דאייתי שתי שערות בשבת דחל עליו כל חיובי שבת וכתב הרא"ש סוף מו"ק דלא שייך כאן דין דיחוי כמו באבלות משום דכל שעה מתחדש חיוב דשמירת שבת ועיין בט"ז יו"ד סימן שצ"ו. וכן שו"ת רע"א (סימן נ"ד).

ולפי זה הוא הדין בגר שנתגייר בשבת הדין כן. ומפורש בירושלמי במסכת עירובין (פ"ד ה"ה) דבעי גר שטבל בשבת לאחר שהאיר המזרח אם קונה שביתה כמו ישן, הרי דגר שטבל בשבת חל עליו חיוב שבת ולא הויה דיחוי, והנה בגמרא במסכת יבמות (דף מ"ו) מבואר דלמאי דקימ"ל דגר שמל ולא טבל אינו גר עד שימול ויטבול, אין מטבילים גר בשבת משום תיקון גברא וזה רק איסור דרבנן דמתקן, אבל מה"ת מותר טבילת גר בשבת ומשכחת לפי זה גר שנתגייר בשבת וכהאי דירושלמי עירובין הנ"ל ועם כל זאת חל עליו קידושו של יום כאמור, ולפי זה י"ל שזה שבא הכתוב במלאכת שבת לומר וגירך אשר בשעריך דמרבא אפילו גר שנתגייר ביום השבת דלא אמרינן ביה דיחוי.

גולגולת למלך, תופסים אותו גבאי המלך, והני דבי פפא עשירים היו ופורעים המס לגבאי המלך עבורם, וקונים אותם לעבדים מהם, וקא מבעיה ליה כשיוצאין האם צריך גט שחרור). הכי א"ר ששת מוהרקייהו דהני בטפסא דמלאכא מנח, ומלאכא אמר מאן דלא יהיב כרגא משתעבד למאן דיהיב כרגא. [שלמלך יש זכות למכור, והמלך אמר מי שאינו משלם המס, ישתעבד למי שמשלם, ולכן כשיוצאין צריכין גט שחרור. ופירש רש"י שמיירי בעובדי כוכבים.

אולם הנימוקי יוסף (דף טז ע"א מדפי הרי"ף) כתב דהני אינשי ישראלים היו, ויש כח ביד המלך למכרם מכירת עבד גמור, כי המלך קנאם במלחמה, והניחם בארצו שאם לא יפרעו המס שיכול למכרם לעבדים, הילכך הרי הם עבדים גמורים, וצריכים גט חירות ממנו כדין עבד עברי, ומה דאמרינן בגמרא במסכת ערכין שאין עבד עברי נוהג בזמן הזה, היינו לעניין דיני עבד לצאת בשש ובסימנים, או להתירו בשפחה, אבל קנוי לעניין שעבודו להצריכו גט או לקנות בכסף ולא סגי ליה במחילה, עכ"ל. וכן פסק מרן בשולחן ערוך (יו"ד סימן רסז סעיף יד) אין עבד עברי נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג. והני מילי למקנייה גופיה לשאר דיני עבד עברי, אבל היכא דקנייה שבאי

ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבות למען ינוח שורך וחמורך וינפש בן אמתך והגר" (כג יב).

ואילו בפרשת יתרו נאמר: "ויום השביעי שבת לה' אלוהיך לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך ועבדך ועבדך ובהמתך וגירך אשר בשעריך" (כ"י).

אומרת הגמרא במסכת יבמות (דף מ"ח ע"ב): והגר זה גר תושב, אתה אומר זה גר תושב, או אינו אלא גר צדק, כשהוא אומר וגירך אשר בשעריך, הרי גר צדק אמור, הא מה אני מקיים והגר, זה גר תושב.

והרא"ש (בפרשת יתרו) ובשו"ת חזון נחום (ח"א סימן פ"ט) הקשו: מדוע צריך פסוק מיוחד שגר צדק חייב לשמור שבת, והרי הוא ישראל לכל דבר?

הרא"ש (בפרשת יתרו) מתרץ: סלקה דעתך אמינה הואיל ומצות שבת חביבה היא על הקדוש ברוך הוא שקראה אות שלא תהיה נוהגת אלא בישראל גמור שהורתו ולידתו בקדושה צריכה.

ובשו"ת חזון נחום (ח"א סימן פ"ז) הביא בשם הגאון יחיאל מיכל הכהן האלנדר (דומ"צ בק' טארנא) כתב: על פי דברי הפוסקים דמחמר ליתא בבהמה שאינה שלו, על כן הויה אמינה בגר שקנה בהמה בעודו בגיותו לא מקרי שלו, להשטמ"ק כתובות ט"ו דנכרי אין לו חזקת ממון וכתב בספר מפנת פענח דאף למאן דאמר גזל עכו"ם אסור מהתורה זה רק משום דמי החפץ לא משום העצם.

אבל בשו"ת חזון נחום (ח"א סימן פ"ט) הקשה עליו: דמאחר שכבר נתגייר והוא ישראל גמור הרי כבר זכה בקניין החלטי גם במה

יצדקתם עומדת לעד זה הקוזה ספרים ומשאילם לאזורים

בחסדי שמים בית המדרש ובית הכנסת הולך וגדל באברכים היושבים ולומדים ברוב שעות היום בכמה מסגרות שונות,

ולכן אנו נזקקים באופן דחוף לספרי יסוד נוספים לטובת כל אברכי הכוללים, משתתפי השיעורים, וכל באי בית המדרש.

ניתן לזכות את הרבים ולהקדיש ספרים להצלחה, רפואה, זש"ק וכן לע"נ קרובים וידידים.
לתרומות: בנק מרכנתיל דיסקונט בנק 17 סניף 621 סניף 89000 ע"ש "קול אליה גבעת זאב"
ניתן לתרום גם בביט למספר: 052-8144488 לפרטים נוספים הרב יוסף ויצמן: 052-8144488

האם גר שמתנהג כמו רשע מותר לבזותו?

בתורה ובמצוות אל תונהו, למדנו שלא הזהיר הכתוב בהונאת דברים אלא ירא ה', ואמרינן בגמרא במסכת מגילה (דף כ"ה ע"ב) האי מאן דסני שומעניה שרי לבזויי, ודין זה הובא להלכה בדברי הרמ"א (חו"מ סימן רכ"ח ס"א).

"וגר לא תונה ולא תלחצנו כי גרים הייתם בארץ מצרים" (כב ג).

בגמרא במסכת בבא מציעא (דף נ"ט ע"א) נאמר: מאי דכתיב "ולא תונו איש את עמיתו" עם שעמד בתורה ובמצוות אל תונהו, והוסיף על כך הנמוקי יוסף ולומדים מכך שזה נאמר רק על מי שנמצא אתך

יש לחקור האם גר רשע נמי מותר לבזותו כמו ישראל רשע או דילמא גר חמור יותר ואסור לבזותו אף כשהוא רשע.

הנה במנחת חינוך (בפרשת השבוע מצוה ס"ג סק"ב) כתב לדייק את הפסוקים, שדווקא בישראל שכתוב לא תונו איש עמיתו, בזה אמרינן שאם אינו עמו בתורה ומצוות אין איסור הונאה, אבל בגר, שלא כתוב בו עמיתו אלא נאמר וגר לא תונה, הרי שאסור אף שאינו אתך בתורה ומצוותה.

וכן הנצי"ב בספרו בהעמק דבר (בפרשת קדושים י"ט ל"ד) כתב וז"ל: פירשה תורה אזהרה בפני עצמה באונאת דברים לגר, ולא

מדוע מענישים את האדם בשמים על עבירות שעבר והרי יש דין שאם בעליו עמו פטור אף בפשיעה!?

"אם בעליו עמו לא ישלם" (כב יד)

האור החיים הקדוש בפרשה (כב יד) כתב: יש לדון לגבי ההלכה של בעליו עמו פטור, האם נישפט בגלל דין זה לעולם הבא, כי הרי כאשר יבוא בעל הפיקדון שהוא אדון העולם אשר הפקיד את הנפש ביד האדם לשמור אותה כמו שכתוב: "ושמור נפשך מאד" (דברים ד ט) וכאשר יבוא לתבוע את פקדונו מכל אחד ואחד ונמצא נגנב או נשבר או נשבה או מת - כי כל בחינות אלו מצויות אצל עוברי עבירה, יש מי שנפשו נגנבת ממנו במקרה לא טהור, ויש מי שהוא מזיד בעבירה ואבר מאברי הנשמה שמיוחד ומכוון כנגד המצווה שעבר עליה הרי הוא נפגם על ידי העבירה, ולפעמים בעשות עוון מהכריתות ומיתות בית דין גורם מיתה לנפש כאומרו "ונכרתה הנפש" (בראשית יז יד), ולפעמים יגרום לה שביה - על דרך אומרו: "הנפשות העשוקות" וגו' (זהר ח"ב צה ב), ובעמוד בעל הפקדון (הקב"ה) ויטעון טענה הנשמעת תן לי הנפש כמו שנתתה לך כאומרו "והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה" (קהלת יב) ודרשו חז"ל בגמרא במסכת שבת (דף קנ"ב ע"ב) תנה לו כמו שנתנה לך. האם יכולים הנפקדים להיפטור בטענת בעליו עמו? כי הרי אומרת הגמרא במסכת בבא מציעה (דף צ"ז ע"א): אפילו אמר לו השקיני מים ושאל ממנו חפצו, הרי זה שאלה בבעלים והוא הדין בכל השומרים, והן האדון קדם לזון ולכלכל מיום היות האדם ועד מותו, והוא הנופח נשמה באף האדם נשמת חיים, ומתעסק בצורכי האדם, מלבד אשר יעשה לכלל כל העולם כי הרי "המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית" - ולזה יקרא בעליו עמו מתחלה ועד סוף, ואם כך הרי בני האדם שומרי הנפשות פטורים הגם שלא ישיבו הנפש כמו שנתנה?

וצריך לומר: כי כאן פירש בפירושו שיתחייבו השומרים בכל תנאי שבשמירה קיים, וכמו שמבואר בדברי הגמרא במסכת בבא מציעה

מי שיש לו דין תורה אצל רב בית הכנסת האם מותר לו להמתין לרב בשמונה עשרה דהוה חשש שוחד?

"ושוחד לא תקח כי השוחד יעוור פקחים ויסלף דברי צדיקים" והקשה האמרי אמת מגור (מובא בליקוטי יהודה פרשת שופטים): למה נאמר טעם באיסור קבלת שוחד - "ושוחד לא תקח כי השוחד יעוור עיני פקחים", והרי נאמר בגמרא במסכת סנהדרין (דף י"ט ע"ב): אמר רבי יצחק מפני מה לא נתגלו טעמי תורה? שהרי שתי מקראות נתגלו טעמן ונכשל בהן גדול העולם, אם כן בשוחד נמי עלול האדם להיכשל כמו שהיה אצל שלמה המלך? ותיירץ האמרי אמת: ששם שלמה המלך החכם מכל אדם אמר בצורה מפורשת: אני ארבה ולא אסור, אבל כאן שהתורה בעצמה מעידה שהשוחד מעוור עיני "חכמים", אם כך אין שום חשש שיבא איזה שהוא חכם ויאמר אני אקח שוחד ואותי זה לא יטה.

מדוע טוב שברופאים לגיהנום הרי התורה נתנה רשות לרופא לרפאות?

"ורפא ירפא" (כא יט).

איתא בגמרא במסכת בבא קמא (דף פ"ה ע"א) מכאן שניתנה רשות לרופא לרפאות. ובמשנה במסכת קידושין (דף פ"ב ע"א) נאמר: טוב שברופאים לגיהנום.

המהרש"א במסכת קידושין (דף פ"א ע"א) וכן רבנו יוסף חיים זיע"א בספרו בן יהוידע (שם) הקשו: מדוע טוב שברופאים לגיהנום, והרי לומדת הגמרא שניתנה להם רשות לרפאות?

נכלל באונאה דאזרח, משום דגר חמור בזה הפרט, דעל ישראל אין אזהרה אלא על מי שהוא עמית בתורה ובמצוות, אבל מי שהוא רשע מותר לאונות אותו, כמו שכתב הנימוקי יוסף, אבל גר אפילו הוא רשע אסור לאונות אותו בדברים. והיינו דתנן בגמרא במסכת בבא מציעה (דף נח ע"ב) היה בעל תשובה לא יאמרו לו: זכור מעשיך הראשונים, ומכאן מבואר דאם אינו בעל תשובה, מותר לאונות אותו, ובגר תנן היה בן גרים, לא יאמר לו, ואמאי לא תנן היה גר, אלא משום דסתם גר הוא צדיק, שהרי מי הכריחו להתגייר, אבל בן גרים שאביו מגיירו ומלו בכל כורחו, אסור לאונות אותו, הרי לפנינו שאסור לבזות גר גם כשהוא רשע.

(דף צד ע"א) מתנה בעל הפקדון על שומר חנם להיות חייב כשואל, והטעם כי כל תנאי שבממון קיים והוא הדין שיכול להתנות המפקיד על השומר שיתחייב הגם שהוא בבעלים, ואין זה מתנה על מה שכתוב בתורה בדרך זה, כפי שמוכן מההיא דאמר שמואל (מכות ג ע"ב) על מנת שלא תשמטנו שביעית אין שביעית משמטנו, ואמרו חז"ל שהטעם הוא שכל תנאי שבממון קיים, ובמציאות שלפנינו הרי זה כאלו התנה בפירוש עם כל נשמה ונשמה על הדבר הזה, והראיה ממה שקבע עונשין לכל העובר על הפקודים. ועיין באור החיים שמתרץ עוד תירוץ.

ורבי אברהם ענתני זצ"ל בספרו יושב אוהלים (פרשת וילך) מתרץ: שמזיק בידיים לכולי עלמא חייב אפילו אם בעליו עמו (ועיין באור החיים בפרשה) ואם כן האדם שעושה עבירות הרי הוא מזיק בידיים את הנשמה ואת הפיקדון שהוא קיבל מאת הקב"ה, ולכן אין את הפטור של בעליו עמו. ואולם יש להעיר על כך והרי מענישים גם על שב ואל תעשה בביטול תורה או בביטול מצוות עשה - דלא הוה מזיק בידיים?

ובחידושי הרי"ם (בפרשת השבוע): כתב להמליץ זכות על כלל ישראל וביאר על פי זה את הפסוק בפרשת בלק: "לא הביט אוון בעינק ולא ראה עמל בישראל ה' אלוהיו עמו" (כג כא) למה הקב"ה לא מביט או מסתכל על העוונות? משום כי "אלוהיו עמו" - והוזה דין של בעליו עמו.

ובילקוט הגרשוני המליץ גם על הפסוק: "גם כי אלך בגיא צלמוות" העבירות שהאדם עושה, "לא אירע רע" - מהעונש, "כי אתה עמדי" - כי אתה הקב"ה עמדי ואם כן הוה דין של בעליו עמו ופטור.

יש לחקור אדם שיש לו דין תורה אצל רב בית הכנסת ואותו האדם שליח ציבור, האם יהיה מותר לו להמתין לרב בתפילת שמונה עשרה, שאולי יש בזה חשש שוחד או דילמא שאין בזה שום איסור?

הנה בכסף הקדשים בהגהות (ח"מ סימן ט) כתב: מה שנוהגים להמתין על הראב"ד בהתחלת התפלה, גם אם הבעל דין הוא אבל, מתפלל לפני העמוד, וממתין על הדיין שבא להזדקק במשפטו. מכיוון שגם אם היה מתפלל מי שיהיה, היה ממתין עליו, ומלבד זה הרי מצוות לאו ליהנות ניתנו.

רש"י במסכת קידושין (דף פב ע"א) כתב: אינו ירא מן החולי ומאכלו מאכל בריאים, ואינו משבר לבו למקום, ופעמים שהורג נפשות, ויש בידו לראות העני, ואינו מרפא.

המהרש"א במסכת קידושין (דף פ"ב ע"א) מתרץ: דהיינו שמחזיק עצמו לטוב ולמומחה שברופאים, שאין כמהו, וסומך ביותר על מומחיותו מתוך גאוותו, ולפעמים הוא טועה בטבע זה החולה,

וממית את החולה ברפואותיו בדבר שמזיק לחולה זה, אבל יש לו לישא וליתן עם שאר הרופאים כיון שהוא סכנת נפשות.

עוד נראה לומר: כי המידות הטובות שברופאים המה האכזריות כי רחמן לא יוכל להקזי דם ולחתוך מכה וכיוצא אם יצטרך, וכן צריך לשקר כי אם יגיד לחולה מעמדו לפעמים יקרב מיתתו והיינו "טוב" המידות הטובות שברופאים כגון להתאכזר אם ישתמשו במידות הללו סתם אנשים יביא זאת אותם לגיהנום, וזה שאנו אומרים בתפלה שמונה עשרה "מלך רופא נאמן ורחמן אתה" כך כתב הגאון רבי עקיבא אייגר ונדפס בספר רבי עקיבא אייגר על התורה בפרשת

אתה, כי השי"ת הוא רופא נאמן ואין צריך לזכר וגם רחמן, משפטים.

בספר פרדס יוסף (פרשת בשלח י"ד ז) כתב: טוב בגימטרייה שבעה עשר דהיינו הרופא חושב שהיא רופא אין צריך להתפלל שמונה עשר ברכות דהיינו רפאנו, דהיא לבד רופא ומתפלל רק שבעה עשר ברכות לכן מקומו בגיהנום דהיא כופר.

עוד מתרץ הפרדס יוסף: לפעמים צריך לחתוך אבר ולהיות אכזר ולא לרחם במקום סכנה, ורופא שהוא טוב ורק לבב ואינו יכול להיות אכזר הוא עתיד לגיהנום כיון שפעמים הורג נפשות.

על מה שמכו העולם למכור טריפות לנכרי והרי יש חיוב דאורייתא לתתו לכלבים?

ויש שהביא ראיה לשפת אמת: מהא דכתב רש"י בפרשת משפטים לכלב תשליכון אותו אף הגוי ככלב, או אינו אלא כלב כמשמעו, תלמוד לומר בנבלה או מכור לנכרי, קל וחומר לטרפה שמוותרת בכל הנאות, אם כן מה תלמוד לומר לכלב? אלא למדך הכתוב שאין הקדוש ברוך הוא מקפח שכר כל בריה, שנאמר ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו, אמר הקדוש ברוך הוא תנו לו שכר, אם כן רואים להדיא שהטעם שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה, אינו אומר שיש מצוה וחייב להשליך לכלב, שהרי לפני זה כתב שאין שום מצוה וקל וחומר מנבילה, ואם כן על כרחך דכוונת רש"י בפסחים כמו שמסביר את דבריו השפת אמת.

ובמנחת חינוך מצות איסור טריפה (מצוה ע"ג) עמד לחקור על הא שהשמיטו הפוסקים, וכן מוני המצוות מלחשוב למצות עשה להשליך טריפה לכלב שנאמר: "לכלב תשליכון אותו", כמו שכתבו התוספות בגמרא במסכת יומא (דף ל"ו ע"ב) דהוי עשה עיין שם.

וכן בשו"ת חקרי לב (יו"ד סימן י"ט) עמד על מה שנוהגים היתר ומוכרים בשר טריפה לנכרי, והלא כתיב ובשר בשדה טרפה לא תאכלו לכלב תשליכון אותו.

ובמנחת סולת (מצוה ע"ג) כתב ליישב את מנהג העולם שמוכרים טריפות לנכרים, דכוונת הפסוק לומר דהכלב יכול לקבלו בחנם מה שאין כן נכרי, אבל באמת אם העכו"ם רוצה לתת כסף אינו קדים הכלב. ובדרכי תשובה (יו"ד סימן כ"ט ס"ק ב) האריך ליישב את המנהג שאין מקפידים לתת את הטריפה לכלבים. ולהלכה: פסק הרמ"א (יו"ד סימן קי"ז ס"ק א) להדיא שמוותר למכור טריפה לנכרי.

המצער גר שיש לו אב, האם עובר על לאו ד"כל אלמנה ויתום לא תענון", שהרי "גר שנתגייר כתינוק שנוולד" והרי זה כאין לו אב?

שיטעון טענותם בכל נפש, כמו שהיה עושה איש האלמנה ואביהן של יתומים אם היה קיים", וכאן באמת יש לו אב שעומד בפניו, אלא שלדיני התורה גזר הכתוב דאינו נחשב לאב, אבל אין הוא תש כח, כי אביו עומד עבורו כרחמי האב, וצ"ע, ואין נפק"מ כל כך, כיון דאין לוקים על לאו זה.

אולם עיין מה שכתב המנחת חינוך (מצווה תקצ אות ב) דמשמע דכל גר מיקרי יתום, ועיין באמרי בינה (הלכות דיינים סימן כב ד"ה הא) מה שהביא מהבעל הטורים (דברים כד יז) וכן בדברי מהרש"ל על הסמ"ג לאוין (רה רו).

הפיל שן עבדו וחזר והשתילה האם יוצא לחירות?

מבואר בגמרא במסכת סנהדרין (דף עז ע"ב) 'אמר רבא זרק בו חץ וסמנין בידו, ובא אחר ופזרו, ואפילו הוא קדם ופזרו פטור, דבעידנא דשדא ביה, יכול להתרפאות הוה', הרי שהזורק חץ בחברו והרגו, אם היו כאן סממנים שיכלו להצילו, הזורק פטור ממיתה כי לא נחשב שהרגו כי היו כאן סממנים, ואם כן אולי אפשר לומר אף בנידונו אם אפשר להחזיר את השן זה לא יהיה נחשב לחסרון אבר.

עוד יעוין במסכת בבא קמא (דף עד ע"ב) שעד שבית דין לא פוסקים, אין העבד יוצא לחירות, ואם כן יש מקום להסתפק אם תבע העבד לאדונו בבית דין רק לאחר שהשתילו את השן בחזרה, האם יוצא לחירות או לא?

ושמעתי בשמו של מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל להביא ראיה שהעבד יוצא לחירות, אפילו אם אפשר להשתיל את השן בחזרה, מדברי הגמרא במסכת קידושין (דף כד ע"א) שם מבואר שאם הכה שן חלב

"ובשר בשדה טריפה לא תאכלו לכלב תשליכון אותו" (כב ל).

יש לחקור האם להשליך טריפה לכלב הויה חיוב גמור ואסור לתת לנכרי או דילמא לא הויה חיוב גמור.

הנה איתא בגמרא במסכת פסחים (דף כ"א ע"ב) שמכיוון שכתוב כאן "לכלב תשליכון אותו" דרשינן, אותו אתה משליך ואי אתה משליך לכלב כל איסורים שבתורה, שבכל מקום שכתוב בתורה לא תאכלו, הכוונה נמי שאסור ליהנות מזה, ורק אותו אתה משליך, אבל לא שאר איסורים.

ומקשה ברש"י בגמרא במסכת פסחים (דף כ"ב ע"א) מדוע צריך ללמוד "מאותו", מדוע לא ילפינן מזה שרואים שהתורה צריכה להתיר להשליכה לכלבים, שמע מינה דבכל מקום לא תאכלו הכוונה נמי לאיסור הנאה. ומתרץ רש"י: דלכלב תשליכון אותו למצותיה איצטריך, שאין הקדוש ברוך הוא מקפח שכר כל בריה, ונאמר במצרים "לא יחרץ כלב לשונו" לפיכך הקפידה תורה ליתן שכרו, ונכבד שכר הכלב מן העובד כוכבים, שהנבלה ימכור לנכרי וטרפה לכלב, אם כך יוצא לנו חידוש גדול מדברי רש"י שיש חיוב ומצוה לתת את הטריפה לכלבים.

וכתב בשפת אמת שם: נראה דאין כוונת רש"י דבאמת מצוה איכא להשליך טריפה לכלב, דלא מצינו בשום פוסק כן, ומעשים בכל יום שמוכרים טריפות, ואין משליכים לכלבים. אלא כוונתו של רש"י היא: דאי לא אותו, לא הוי ילפינן מכאן איסורי הנאה, והו"א דגזיה"כ הוא דמצוה להשליך לכלב, אבל השתא דכתיב אותו ממילא משתמע דלאו מצוה הוא רק היתר הנאה בעלמא הוא.

"כל אלמנה ויתום לא תענון" (כב כא).

המנחת חינוך (מצוה סה אות ט) מסתפק בגר שהתגיירו בניו הקטנים עמו, דעל פי דיני התורה אין להם קורבה, דכקטן שנוולד דמי, אם כן נמצא שבנו הקטן יתום הוא שהרי אין לו אב, ומי שמצער אותו יעבור על לאו זה ד"כל אלמנה ויתום לא תענון".

אולם אפשר דאינו עובר בלאו זה דיתום, דטעם האיסור הוא משום שהם תשושי כח, וכמו שהביא החינוך בשורש איסור זה שאין לענות יתום ואלמנה, "לפי שאלו הן תשושי כח שאין להם מי

יְכִי יָכֵה אִישׁ אֶת עֵין עֶבְדוֹ אוֹ אֶת עֵין אֶמְתּוֹ וְשִׁחְתָּהּ לְחַפְּשֵׁי יִשְׁלַחְנֻ תַחַת עֵינוּ (כא כו).

נאמר בתורה "וכי יכה איש את שן עבדו, לחפשי ישלחנו תחת שנו". ויש להסתפק מה הדין כאשר האדון הפיל את שן עבדו והשתיל אותה בחזרה, האם יוצא העבד לחרות או לא. וצדדי הספק הם האם חסרון האבר הוא זה שגורם את היציאה לחרות, ואם כן אם השתיל את השן הוא לא יוצא לחירות - מכיוון שסוף התוצאה היא שאין כאן חסרון אבר, או שמא שעצם ההכאה כזו שמפילה שן, היא הגורמת ליציאה לחרות, ואם כן אף על פי שהשתיל את השן בחזרה, מכל מקום הכאב של הפלת השן כבר היה כאן, ועבור הכאה כזו יוצא העבד לחרות.

ואין לומר שאם לרגע אחד השן כבר יצאה ממקומה, כבר נחשב שיש חסרון אבר, ולא אכפת לנו כלל במה שהחזיר את האבר, שהרי

של עבדו, אין העבד יוצא בו לחירות, ומבארת הגמרא את טעם הדבר, שזה נלמד ממה שהקשה התורה שן לעין, וכמו שעין לא מתחלפת, כך גם בשן יוצא לחירות רק בשן שלא עתידה להתחלף, לאפוקי שן חלב שעתידה להתחלף.

משמע שאם לא היה את הלימוד מ"עין", היינו אומרים שאפילו אם הוציא שן חלב, העבד היה יוצא לחירות אפילו שלא יהיה העבד מחוסר אבר. ומאחר שרק בשן חלב שמתחלפת מעצמה מצינו לימוד שאין העבד יוצא בו לחירות, שמע מינה שאם אפשר להחזיר את השן רק על ידי השתלה יוצא העבד לחירות.

ויש להוסיף על כך את מה שכתב רש"י בגמרא במסכת גיטין (דף כ"א ע"ב ד"ה לא) 'אין אדם רשאי לחבול בעבד כנעני שלו, ואם חבל בו יוצא לחירות בראשי איברים, אלמא אינו רשאי לחבול בו, עכ"ל. הרי דעבד יוצא לחירות בחבלה במכה כזו שהוציאה ראשי איברים. לפי זה בשאלתנו יוצא העבד לחירות מאחר וחבל בעבד חבלה כזו שפגעה בראשי איברים.

והנה בגמרא במסכת נזיר (דף מג ע"ב) כתב המפרש המיוחס לרש"י (ד"ה ואינו מטמא לאיברים) טעם מדוע אבר מן החי מטמא כמת, וז"ל: שאם נפרד ממנה אבר בין בחיים ובין במותה, אינו מטמא לה... לפי שאינו יכול להחזירו לכמות שהיה מתחילה. וה"ה נמי לאבר מן המת וכו'. עכ"ל. משמע לכאורה, שכאשר אפשר לאחות את האבר בחזרה לגוף האדם אינו מטמא. ומכאן אולי אפשר ללמוד שמותר להשתיל לכהן אצבע שנפלה ממנו, שכל זמן שאפשר להשתיל את האצבע בחזרה לא מטמא. ואולם מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל לא הסכים לחידוש זה.

ובשו"ת ציץ אליעזר (חלק יד סימן עח אות ב) שגם דחה ראייה זו מרש"י, ומבאר שם שזה שכתב רש"י לפי שאינו יכול להחזירו לכמות שהוא מתחילה, אין כוונתו להסביר בזה על זה שאינו מיטמא לאבר לאחר שכבר נחתך ומובדל לגמרי מהגוף, אלא כוונתו בזה להסביר ולהשמיענו הדין מאימתי אינו מטמא לאבר מן החי של קרוביו, ועל כך כתב שהוא מהרגע שהאבר פירש ומדולדל כבר מן הגוף בצורה כזאת שכבר אינו יכול להחזירו לכמות שהיה, אף על פי שעודנו מחובר לגוף, אבל כל עוד שיכול לחזור ולחיות לא נקרא אבר מן החי שפירש ומותר לו ליגע בו, ודבר זה תואם בדיוק לדין איסור אכילת אבר מן החי שנפסק ברמב"ם בהלכות מאכלות אסורות (פ"ה ה"ו) וכן בדברי הטור (יו"ד סימן סב) שאבר או בשר המדולדלים אם אינו יכול לחזור ולחיות וכו' אסור, אבל היכול לחזור ולחיות אם נשחטה הבהמה הרי זה מותר ע"ש, אבל היכא שכבר נחתך האבר ונבדל לגמרי על זה לא מדובר ברש"י כלל, כי אז פשוט הדבר לאיסור ממיעוטה דקרא דלא יטמא לה ולא לאבר מן החי, ולמדים מזה גם לאבר מן המת, וכדמסיים רש"י בדבריו שמקשים זה לזה, ולכן אין מדברי רש"י כל הוכחה שיהא היתר להיטמאות לו באם יכול להחזירו לכמות שהיה מתחילה, עיי"ש. ואם כן העבד יוצא לחירות למרות שיש אפשרות לחזור ולהשתילה את השן במקומה. (חש"ח יומא סד ע"א). וכאשר הצעתי את הדברים בפני כבוד ידידי מלומדי בית המדרש הרה"ג ר' יוחנן לוריא שליט"א הוא הוסיף שמן למדורה והעלה שאלה מעניינת: אם היה לעבד שן תותבת (כתר) והאדון הפיל אותה האם העבד יוצא לחירות? וכן לגבי כהן שיש לו שן תותבת האם יכול לעבוד בבית המקדש? ומפני חוסר הזמן לא יצא לנו עדיין דבר. ונשמח לשמוע מה דעת תלמידי החכמים שליט"א.

איך יתכן שאדם שחפר בור נמוך שטוח וחייב על הנזקים שאירעו כתוצאה מהבור, ואילו היה מעמיק את הבור היה פטור על הנזקים?

עצמם. ולכן בבור שיש בו רק תשעה טפחים שאינו עמוק כל כך, אם כן אין נזק ממנו בן דעת, ולא אוושי מילתא, והעוברים ושבים אינם מתייחסים אליו כאל מזיק רציני, אלא כנאגני דארעא (ביקועי קרקע). ואם כן הניזק לא אסיק אדעתיה להשמר ממזיק שכזה, ולפיכך חייבה התורה את בעל הבור הזה בנזקי כלים. לעומת זאת, בבור עשרה, קלא אית ליה, שכן בור מסוכן נמצא במקום, ולכן הוה ליה לניזק למיזהר, ומשלא נשמר מהיזק הבור, פטור בעל הבור.

אולם זה אינו אלא רק לפי שיטת הירושלמי, וכתב הרשב"א בגמרא במסכת בבא קמא (בדף נג ע"ב) דהבבלי חולק על הירושלמי, והביא לזה ראייה מהגמרא בבבא קמא (דף כח ע"ב) כי אמריתיה קמיה דשמואל, אמר לי מכדי אבנו וסכיננו ומשאו מבורו למדנו, וכולן אני קורא בהן שור ולא אדם, חמור ולא כלים, והני מילי לעניין קטלא אבל לעניין נזקין אדם חייב וכלים פטורין.

הזרק ציפורנים על הרצפה ועברה אשה בהריון והפילה האם חייב בדמי הוולדות?

כי נשים בהריון מסוגלות להפיל עובר אף בגלל עניינים פעוטים ביותר, שכן מצבן הפסיכולוגי והנפשי קובע את שלום העובר, במיוחד בשלבי הראשונים (לכן אשה בהריון שחשה לפתע צורך לאכול מתוק, משתדלים לספק לה מיד את בקשתה). ואשה גם תחושת גועל פתאומית מלכלוך מסוגלת להפיל עובר - גם אם לא תכף ומיד, היא עשויה להשפיע לרעה על עוברת המתפתח בקרבה. כך ביאר את הגמרא ה"נמוקי יוסף" בגמרא במסכת מועד קטן (דף יח), שהציפורניים עלולות להזיק לאשה מעוברת מפני המיאוס שבהן. וגם הר"ן ביאר גמרא זו במועד קטן, והסביר את מקור החשש מציפורניים: "יש מפרשים משום איסטנסות" (- כלומר, שנשים בהריון רגישות מאד לכל ריח או מראה דוחה, ולעיתים אינן יכולות לסבול אפילו ריחות שאחרים לא מבחינים בהם), ומציין שיש מפרשים משום טעם רוחני.

בעל מנורת המאור הקדמון (ר"י אלנקאוה) מוסיף וכותב שיש טעם רוחני להנהגה זו (בפרק י' בספרו): "בזוהמת הצפרנים מתעוררת מדת הדין, והמבער אותם מן העולם מעיר מדת חסד, לפיכך אמרו רבותינו ז"ל: 'שורפן - חסיד'. וירחיק אדם את עצמו מהכיעור, כדי שלא יתן מקום למדת הדין" - אנו רואים שהסיבה הרוחנית שתיאר בעל המאור קשורה גם היא לעצם הכיעור

מבואר בירושלמי במסכת בבא קמא (פ"ה ה"ו) כתיב כי יפתח איש בור, וכי יכרה איש בור, ודרשינן: אחד בור של מיתה, ואחד בור של נזקין, אמר רבי יצחק אחד בור של מיתה ואחד בור של נזקין, שניהם ממקרא אחד נתרבו כאשר אתה בא לבור של מיתה אתה אומר פטור על הכלים, וכאשר אתה בא לבור של נזקים אתה אומר חייב על הכלים.

ולכן, אם נפל כלי לתוך בור שטוח שעומקו פחות מעשרה טפחים שחייבים בו רק על הניזקין, חייב על הכלים, אבל אם העמיק את הבור לעשרה טפחים, ונפלו שם כלים פטור.

והטעם ביאר המשך חכמה (שמות כא לג) דהא דאמרינן שור ולא אדם חמור ולא כלים, אף שהוא גזירת הכתוב, יש בזה ענין מושכל שאדם בן דעת שישמור את עצמו ליפול לתוך בור שיש בו כדי להמית, וכלים אין באים מעצמם אל הבור, אלא שהאדם הביאם לשם, מה שאין כן בבעלי חיים שדרכם ללכת, ואין בהם דעת לשמור

"וכי ינצו אנשים ונגפו אשה הרה ויצאו ילדיה" (כא כב)

בגמרא (מסכת מועד קטן, דף יח, עמוד א). מסופר בה על רבי יוחנן שהיה בבית המדרש ביום של חול המועד, והוא קסס את ציפורניו וזרקם בבית המדרש כדי ללמד את תלמידיו מספר הלכות. על מעשה זה הקשתה הגמרא, כיצד עשה זאת רבי יוחנן, שהרי למדנו שהצדיק קובר את ציפורניו, שהחסיד שורפן, והרשע זורקן לארץ. זאת מכיוון שאשה יכולה להיתקל בציפורניים ולהפיל את עוברת בעקבות זאת. על כך משיבה הגמרא, שבבית המדרש לא מצויות נשים, ולכן לא חשש רבי יוחנן לזרוק את ציפורניו על הרצפה. כפי שאנו רואים, חז"ל לא אמרו שהציפורניים טמאות (שהרי רבי יוחנן זרקן בבית המדרש).

ובדברי מרן בשולחן ערוך לא הוזכרה הנהגה זו, אולם בקיצור שולחן ערוך ואחרונים כמו המשנה ברורה (על אורח חיים, סימן רס סימן קטן ו), והבן איש חי (שנה שניה, פרשת לך לך, אות יד) מצטטים גמרא זו ומפרטים מה ראוי לעשות כדי למנוע היזק זה. לכן עד היום נוהגים אנו להיפטר מציפורניים שנגזזו.

המפרשים הציעו להנהגה זו שני הסברים - הסבר על דרך הטבע, והסבר על דרך הסוד. ההסבר הטבעי מובן מאוד, שכן ידוע ומקובל

שבציפורניים, ומידת הדיון שכיפור שכזה עשוי לעורר בתקופת ההריון, שהיא תקופה רגישה בחייה של האשה. המקובלים העמיקו ברעיון הסוד.

גם ה"באר היטב" בדבריו על השולחן ערוך (רס, ב) כתב בשם "תולעת יעקב", שקודם חטא אדם הראשון, היה כל גופו מלוכש במלבוש כמין ציפורן, ואחר כך נסתלק ממנו לבוש זה, ונשאר רק על ציפורני ידיו ורגליו, ומאחר שהאשה גרמה חטא זה, היא מסוכנת להפיל ח"ו על ידיהם כשעוברת עליהם. עם זאת, ישנן ראיות היסטוריות לכך שבימי חז"ל, היתה ראיית הציפורניים דוחה לא רק נשים איסטניסיות ורגישות במיוחד, אלא גם נשים רגילות מן היישוב (ראיה מפורשת לכך תמצא בגמרא במסכת נדרים דף מט, עמוד ב).

וכאן חשוב להדגיש, כי אין ספק שגם בימינו צריך להמשיך ולחשוש לנשים שהן איסטניסיות, שהרי אפילו הפלת עובר אחד איננו דבר שאפשר להקל בו ראש! נושא חשוב שכזה לא תלוי בסטטיסטיקה, ובפרט לאור העובדה שמפרשים רבים הדגישו בעיקר את הטעם הרחוני.

מבחינה רעיונית, יש מסבירים שציפורניים גזורות, שהן דבר מיותר הגדל בתחילה כאילו הוא חלק ממשי מהגוף ואחר כך צריך להיפטר

אדם יהודי שנאלץ בכפייה לחלל שבת באיזה מלאכה יבחר? הוכח מפרשת השבוע!

שְׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂיךָ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִשְׁבֹּת לְמַעַן יָנוּחַ שׁוֹרְךָ וְחִמּוֹרְךָ וַיִּנְפֹשׂ בֵּין אֶמְתֶּךָ וְהָגַר (כג יב).

גויים שמאלצים אדם יהודי לחלל שבת, אחרת יהרגו אותו איזה מלאכה קלות יותר?

בפרשת כי תשא נאמר: "ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם, כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת ויינפשו" (שמות לא יז) וכתב על כך התשב"ץ (ח"ג ענין מג) בשם תשובת הגאונים: שמהפסוק הזה למדו חז"ל שאדם המחלל שבת כאילו עובד עבודה זרה. והנה התשב"ץ שם כתב בשם בעל העיטור: דהרי אדם המחלל שבת כאילו עובד ע"ז הוא דווקא בעבודת הקרקע, וכן הביא הבית יוסף (אבה"ע סימן מד) בשמו, והעיר ההרחב דבר (שם) דעל כן בעל העיטור סבירה ליה שכל מה שאמרו חז"ל שהמחלל שבת הוא כאילו עובד ע"ז, לא נלמד מפסוק זה, דאם כן מאי נפ"מ בין עבודת הקרקע, לשאר המלאכות.

ומבאר שם, דבעל העטור ס"ל דחז"ל למדו מכיוון דכתיב בפרשת משפטים "ששת ימים תעשה מעשיך, וביום השביעי תשבות למען ינוח וגו' ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו, ושם אלוהים אחרים לא תזכירו", למדנו מזה דשבתית שבת הרי זה כעובד עבודת כוכבים וכופר בכל המצוות שבתורה. ומוסיף בשם הגאון מוהר"ר בצלאל הכהן זצ"ל (מו"ץ דווילנא) שלפי דעת המכילתא דקאי לענין שביעית, דאע"ג דמוזהרים בלי שבת משום שביעית, מכל

ומבאר שם, דבעל העטור ס"ל דחז"ל למדו מכיוון דכתיב בפרשת משפטים "ששת ימים תעשה מעשיך, וביום השביעי תשבות למען ינוח וגו' ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו, ושם אלוהים אחרים לא תזכירו", למדנו מזה דשבתית שבת הרי זה כעובד עבודת כוכבים וכופר בכל המצוות שבתורה. ומוסיף בשם הגאון מוהר"ר בצלאל הכהן זצ"ל (מו"ץ דווילנא) שלפי דעת המכילתא דקאי לענין שביעית, דאע"ג דמוזהרים בלי שבת משום שביעית, מכל

בבעל הטורים כתב שהמילים **אם לא ימצא הגנב ונקרב**, הם ראשי תיבות אליהו, וזה רמז למה שאומרת הגמרא במסכת בבא מציעא (דף לו ע"א) שנים שהפקידו אצל אחד זה מנה וזה מאתיים, זה אומר מאתיים שלי וזה אומר מאתיים שלי, כיון שאינו נמצא מי רוצה לגנוב, כל אחד מקבל מנה והשאר יהא מונח עד שיבוא אליהו.

וצריך עיון אם נאמר שאלהיו יבוא ויגלה לנו למי מגיע המאתיים, איך אפשר לפסוק על פיו והרי נאמר על התורה 'לא בשמים היא', וצריכים שני עדים כדי להוציא ממון?

ויש לתרץ על פי דברי המשנה למלך (הלכות אישות פ"ט ה"ו ד"ה וראיתו) שדווקא בספק דדינה אמרינן לא בשמים היא מה שאין כן

ממנו, מציינות את יחסו של האדם לדברים בעייתיים ומיותרים שיש בעולם: האם הוא טורח להיאבק בדברים רעים שהוא פוגש, או משאיר אותם כמו שהם (דרשות ר"י אבן שועיב, פרשת אמור). יש לכך הסבר אחר גם על דרך הסוד (של"ה, מסכת שבת, פה).

להלכה, בהראשונים יש שהביאו דין זה (הרי"ף והרא"ש), ויש שהתעלמו מכך לגמרי (הרמב"ם, המאירי, הטור והשולחן ערוך). כנראה אלו שהתעלמו ממנו ראו שבזמנם מתייחסים לצפורניים כאל לכלוך רגיל ולא מעבר לכך ולכן הסיקו שאין צורך להחמיר בעניין זה. (ועיין מגן אברהם סי' רס, ומשנה ברורה שם סי"ק ו).

והרה"מ קליין זצוק"ל בספרו שו"ת משנה הלכות (ח"ה סי' רס"ה) כתב: שאם אדם הניח צפרני ידיו ורגליו תחת אשה והפילה, בוודאי שאינו חייב בידי אדם על דמי הוולדות, אולם בידי שמים מה שמגיע לו יתנו לו וצריך עיון בכל זה.

ואולם בהגהות רבי פנחס עפשטיין זצ"ל לספר שמירת הנפש (סימן רע"ג) כתב שאם אדם הניח את ציפורני ידיו ורגליו תחת אשה והפילה, צריך לשלם דמי ולדות, ועיין באריכות בקהילות יעקב על מסכת בבא קמא (סימן מ"ה) שדן האם חייב בכל זה שהרי סוף כל סוף האדם לא הזיק בידיים אלא דרך סגולה.

מקום מוזהרים גם כן משום שבת, הרבותא הווי' אינה אלא בעבודת קרקע, דבלא זה אסור משום שביעית, אבל בשאר מלאכות לא היה עולה על הדעת לפטור בשבת משום שביעית. ולפי זה מתיישב דעת בעל העיטור, דדווקא בעבודת קרקע הכי הוא, אמנם דעת הגאונים אינו כן, ומי שאינו משמרו כראוי הרי זה כעובד עבודת כוכבים, יעו"ש. ועל כל פנים לפי זה נראה שיעדיף שלא יעבוד עבודת הקרקע, מפני שלדעת בעל העיטור, מלאכות אלו חמורות יותר משאר המלאכות. וכמו נראה שלא יבחר במלאכת הוצאה, משום שהיא מלאכה המפורשת בתורה, ויש אומרים שמלאכה המפורשת בתורה היא חמורה יותר משאר מלאכות, כמו שמבואר בדובב מישרים (ח"ג סימן פב) על פי דברי התוספות בגמרא במסכת יבמות (דף ז ע"ב ד"ה ואמר). וכמו כן נראה אם חייב לבחור במלאכה ממלאכות הקרקע, שלא יבחר במלאכת תולש או מעמר, מפני שנאמר בגמרא במסכת שבת (דף צו ע"ב): אמר רב יהודה אמר שמואל מקושש, מעביר ארבע אמות ברשות הרבים הוה. במתניתא תנא תולש הוה. רב אחא ברבי יעקב אמר מעמר הוה. למאי נפקא מינה, לכדרב, דאמר רב מצאתי מגלת סתרים בי רבי חייא, וכתוב ביה איסי בן יהודה אומר אבות מלאכות ארבעים חסר אחת... אימא, אינו חייב על אחת מהם. רב יהודה פשיטא ליה דהמעביר חייב, ומתניתא פשיטא ליה דתולש חייב, ורב אחא בר יעקב פשיטא ליה דמעמר חייב. מר סבר: הא מיהת לא מספקא, ומר סבר: הא מיהת לא מספקא, יעו"ש. (חשי"ח בבא קמא ב ע"א).

איך אליהו הנביא יכול לפסוק דין הרי לא בשמים היא?

בבירור על ספק במציאות, וכאן כיון שהוא ספק במציאות למי שייך המנה השלישי, אפשר לסמוך על אליהו. כמו שמצאנו בשו"ת יד אליהו (לר' אליהו רגולר יו"ד סי' מ"ג) שאירע שנתערב עוף טריפה בין העופות, ואיש חסיד גדול הצליח לזהותו על ידי הרגשת רוח הטומאה שעליו והתיר שם את שאר העופות על פי דבריו של המשנה למלך, דבכהאי גוונא שהוא רק בירור מילתא לא אמרינן לא בשמים היא.

ואולם הגאון רבי אלחנן וסרמן הי"ד בספרו קובץ שיעורים על מסכת בבא בתרא (אות תר"מ) כתב שאין כוונת הדברים שאלהיו יבוא ויכריע את הדין, אלא הכוונה היא שכאשר יבוא אליהו הנביא הבעל דין בעצמו יבוא ויודה משום שהוא יתבייש לכפור בפני אליהו הנביא.

"אם לא ימצא הגנב ונקרב בעל הבית אל האלהים אם לא שלח ידו במלאכת רעהו" (כב ז).

בבעל הטורים כתב שהמילים **אם לא ימצא הגנב ונקרב**, הם ראשי תיבות אליהו, וזה רמז למה שאומרת הגמרא במסכת בבא מציעא (דף לו ע"א) שנים שהפקידו אצל אחד זה מנה וזה מאתיים, זה אומר מאתיים שלי וזה אומר מאתיים שלי, כיון שאינו נמצא מי רוצה לגנוב, כל אחד מקבל מנה והשאר יהא מונח עד שיבוא אליהו.

וצריך עיון אם נאמר שאלהיו יבוא ויגלה לנו למי מגיע המאתיים, איך אפשר לפסוק על פיו והרי נאמר על התורה 'לא בשמים היא', וצריכים שני עדים כדי להוציא ממון?

ויש לתרץ על פי דברי המשנה למלך (הלכות אישות פ"ט ה"ו ד"ה וראיתו) שדווקא בספק דדינה אמרינן לא בשמים היא מה שאין כן

חידות

האם יש אפשרות שתהיה אמה עבריה גדולה?

הגולגולת עברו נעשה עבדו, וגופו קנוי למשלם, אף אם נאמר שאשה אינה יכולה למכור עצמה לאמה עבריה, מכל מקום פשוט שהכא כיון שהוא מטעם חוק המלכות, אין נפקא מינה בין איש לאשה, כי דין המלכות הוא דין, יעו"ש.

והרי פתרון החידה: לפי שיטת הרמב"ן משכחת אמה עבריה גדולה כשמכרה עצמה, ולפי שיטת הריטב"א והרשב"א משכחת אמה עבריה גדולה, כשלא שילמה מס המלך, ואחר שילם בעבורה, שנעשית אמתו העבריה.

לכאורה אין גדולה נעשית אמה, וכך מבואר במכילתא (פרשה ז) אף על פי שקטנה אמה, אין גדולה אמה. וכן מבואר שם (פרשה ג) האיש מוכר את עצמו, ואין האשה מוכרת את עצמה. וכן כתב הרמב"ם בהלכות עבדים (פ"א ה"ב) שאין האשה נמכרת בגניבתה, וכן אינה מוכרת את עצמה. אולם המשנה למלך (פ"א מהלכות עבדים ה"ב) כתב שמבואר ברמב"ן (שמות כא ד) שאף אשה מוכרת עצמה, גם כשהיא גדולה.

עוד כתב המנחת חינוך (מצוה מב אות כה) שלפי מה שכתב הריטב"א והרשב"א ביבמות שאם לפי חוק המלכות מי שנתן מס

מה היא המצווה הראשונה שמשה רבינו צווה את ישראל?

ובספר בני יששכר (מאמר חודש ניסן מאמר ד דרוש ה) פירש למה דווקא פסח ומילה מצות עשה שעונשם בכרת, ונראה לפרש על פי מה שנאמר ביבמות דף מה ע"ב ונפסק להלכה בשו"ע יו"ד סימן רסז, הלוקח עבד מן הגוי אין הגוף קנוי לו עד שיטבילנו לשם עבדות, הלכך אם קדם וטבל לשם בן חורין הרי הוא בן חורין, לפיכך צריך להטיל עליו שום עבודה בעודנו במים, שיהא נראה שהוא עבד שלא יקדים ויאמר אני טובל לשם בן חורין ית"ש. והנה השי"ת פדה אותנו ממצרים להיות לו לעבדים כמו שאמר הכתוב כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים (ויקרא כה נה), היינו שפדה אותנו לשם עבדות לא שנהיה ח"ו בני חורין מעבוד עבודתו ית"ש, ולכן בחצי הלילה שהוכרח פרעה לפוטרו מן העבדות וצעק קומו צאו מתוך עמי, בשעה זו הטיל הקב"ה שתי מצוות על בני ישראל, פסח ומילה, כדי שיהיו קנויים לשם עבדות, ועל ידי זה הוטל עלינו העבדות של עבודתו ית"ש לכל ימות עולם, ולכן דווקא ב' מצות האלה יש כריתות בביטולם, דהמבטל מצות עשה הללו מראה שלא הוטב בעיניו קבלת העבדות שקבלנו עלינו במצרים על ידי שני מצות הללו, ומראה בעצמו כאילו רוצה לבטל העבדות של כל המצות, על כן יש בזה עונש כריתות, עכ"ד. ועל פי זה מבאר בספר מנחת יצחק על התורה מה שאמרו חז"ל שהדלת והמזוזה עדים שפסחתי על המשקוף ועל שתי המזוזות, ואמרת כי לי בני ישראל עבדים, והיינו כי עצם צווי המצוות הללו במצרים לפני גאולתן היה מטעם שיהיו עבדים להשי"ת.

נאמר בירושלמי במסכת ראש השנה (פ"ג ה"ה): א"ר שמואל בר רב יצחק וידבר ה' אל משה ואל אהרן ויצום אל בני ישראל - על מה ציווים על פרשת שילוח עבדים, ואתיה כהיא דא"ר הילא לא נענשו ישראל אלא על פרשת שילוח עבדים הדא הוא דכתיב מקץ שבע שנים תשלחו איש את אחיו העברי. ופירש הקרבן עדה שלכן נענשו דווקא על שילוח עבדים, לפי שהיא הייתה מצוה ראשונה להם במצרים, ובשילה נאלו ממצרים.

ובמשך חכמה (שמות ו יג) כתב יתכן כי גם אז במצרים היו גדולי האומה אשר היו שרים נכבדים ואפרתיים, והם היו משעבדים את בני ישראל לעבדים שמכרו המצרים להם, לכן ציווה השם יתברך שבני ישראל גם פרעה יוציאו את בני ישראל מהשעבוד, וכנראה שלזה כיון הירושלמי שצווה אותם על פרשת שילוח עבדים. ולפי זה מבואר מה דכתיב בירמיה (לד יג יד) "כה אמר ה' אנכי כרתי ברית את אבותיכם ביום הוציאי אותם מארץ מצרים מקץ שבע שנים תשלחו איש את אחיו העברי" עכ"ד.

לאור זאת גם מבואר מה שכתב רש"י (שמות כא ו) על פי דברי הגמרא במסכת קידושין (דף כב ע"ב) ר' שמעון היה דורש מקרא זה כמין חומר, מה נשתנו דלת ומזוזה מכל כלים שבבית, אמר הקב"ה דלת ומזוזה שהיו עדים במצרים כשפסחתי על המשקוף ועל שתי המזוזות, ואמרת כי לי בני ישראל עבדים, עבדי הם ולא עבדים לעבדים, והלך זה וקנה אדון לעצמו, ירצע בפניהם, עכ"ל. ולכאורה קשה היכן מצינו שנצטוו בני ישראל על שילוח עבדים במצרים, ולפי הירושלמי מבואר שכבר במצרים נצטוו על מצוה זו.

מי הוא זה שאפשר לתת לו מתנות לאביונים אבל לא משלוח מנות?

ואולם בשו"ת בית יצחק (יו"ד ח"ב סימן קמד ד) כתב דלא נהירא דזיל בתר טעמא, דמשלוח מנות להצמיח מידות האהבה והאחוה בישראל, ולא שייך זאת בעבדים, דואהבת לרעך כמוך כתיב, וסתם עבדים פריצים וחשודים כדאמרין בירושלמי דאין מוסרים שבועה

לעבד, ואיך ציוותה תורה לאהוב אותם. ואף שיש מצוה לפרנסם כדאמרין בגמרא במסכת גיטין (דף יב ע"א) אבל לא מצינו שיהיה מצוה לאהוב אותם, ולעשות שלום ואחדות עמהם. ולענין מתנות לאביונים, יותר סברה דמקיים אם נותן לעבד.

"יְכִי יָפֶה אִישׁ אֶת עַבְדּוֹ אוֹ אֶת אֲמָתוֹ בְּשֶׁבֶט יָמָת תַּחַת יָדוֹ נָקָם יִנָּקֶם" (כא כ).

עבד כנעני לשיטת הבית יצחק, דהנה כתב הפרי מגדים (סימן תרצה א"א ס"ק יא) דהשולח לעבד כנעני משלוח מנות ומתנות לאביונים, יצא ידי חובתו, דהרי כתב הרא"ם בפרשת משפטים (שמות כא כ) שעבד כנעני בכלל רעהו הוא, וכן אמרין בגמרא במסכת בבא קמא (דף פז ע"א) דהחובל בעבד כנעני חייב בבושת לרבנן, כיון דהוא בכלל אחיו, וכ"ש שהוא בכלל רעהו.

לאחר 5 שנים של הדפסת והפצת עלון זה, מאחר והוצאת העלון כרוכה בהוצאות כספיות גדולות, לצערנו הרב אנו נאלצים לצמצם מאוד את כמות הדפסת והפצת העלונים.

מעוניין לזכות את הרבים? אתה יכול בשמחה להדפיס עלון זה ולהפיצו באזור מגורך.

ניתן לעזור בהוצאת והפצת העלון ולהקדיש עלונים לזיכוי הרבים לבריאות אושר נחת זש"ק ולע"נ קרובים וידידים.

המעוניין להיות שותף בהוצאת העלון ולזכות את הרבים יוכל לפנות לטלפון: 052-814448